

Asia: VN/33963/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämistä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten uudistaminen

Koulutusuudistuksen tavoitteet – kielenoppimisen ja työllistymisen vahvempi yhteys, arvioinnin selkeyttäminen ja koulutuspolkujen sujuvoittaminen – ovat kannatettavia. Niiden toteutuminen edellyttää kuitenkin riittävää resursointia, sillä työvoimaviranomaisten vastuulle siirtyy huomattava uusi asiakasjoukko samaan aikaan, kun esityksellä tavoitellaan säästöjä.

Varsinais-Suomen liitto korostaa, että vahvempi kytkentä työllistymispalveluihin on perusteltua, mutta sen tulee tapahtua sivistykselliset oikeudet turvaten ja tasapainoisesti, jotta koulutuspolut eivät supistu pelkästään työvoimapolitiittiseksi ohjausvälineeksi.

Keskeinen huoli on, että kotoutuminen vaikeutuu, mikäli perustaitojen oppimista heikennetään. Luku- ja kirjoitustaito sekä suomen tai ruotsin kielen perustaso ovat kotoutumisen edellytys, ja niiden puutteet hidastavat opiskelua ja työllistymistä.

Luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen siirtäminen työvoimakoulutukseksi ja pois perusopetusrakenteista on sivistyksellisesti ongelmallista. Pedagoginen tuki heikkenisi erityisesti niiltä ryhmiltä, joiden kotoutuminen edellyttää vahvaa perustaitojen vahvistamista. Aikuisten perusopetuksen rajaaminen alle 30-vuotiaisiin ei perustu yhdenvertaisiin tai pedagogisiin perusteisiin. Perustaitojen tarve ei lakkaa iän myötä ja alueelliset tiedot osoittavat, että merkittävä osa opiskelijoista on yli 30-vuotiailta.

Osallistumisoikeuden painottaminen työvoimakoulutukseen kotoutumisaikana kaventaisi koulutuspolkujen valintaa ja siirtäisi painopistettä maahanmuuttopoliittiseen ohjaukseen

sivistyksellisen tehtävän kustannuksella. Vapaan sivistystyön koulutukset ovat toimineet keskeisenä väylänä niille ryhmille, jotka eivät ole suoraan työllistymiskoulutuksen piirissä.

Muutokset siirtävät kotoutumiskoulutuksen järjestämistä yhä enemmän vapaan sivistystyön toimijoilta yksityisille palveluntuottajille, mikä vähentää alueellista julkista ja kolmannen sektorin koulutuskapasiteettia.

Liitto korostaa, että kielikoulutus ja perustaitoja vahvistavat opinnot tulee turvata iästä riippumatta ja riittävällä ohjauksella ja opetuskapasiteetilla, jotta kotoutuminen etenee tarkoituksenmukaisesti.

Kotoutumisen edistämisen rahoituksen säästöt

Esitetyt säästöt – kuten laskennallisten korvausten lyhentäminen kunnille ja hyvinvointialueille sekä täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen korvausajan supistukset – kohdistuvat kotoutumisen alkuvaiheeseen, jossa panostus on vaikuttavinta. Toimenpiteet ovat alueellisen toimeenpanon näkökulmasta korkean riskin ratkaisuja.

Jos säästöt heikentävät kielikoulutuksen, perustaitojen opetuksen tai ohjauksen kapasiteettia, seurauksena on katkoksia koulutuspoluissa, pidempiä työllistymisaikoja ja myöhempää palvelutarpeen kasvua. Vapaan sivistystyön koulutuksiin kohdistuvat leikkaukset paikallisesti (mm. Turun alueella) vaarantaisivat jopa satojen opiskelijoiden koulutusmahdollisuudet ja heikentäisivät olemassa olevaa koulutusinfrastruktuuria.

Liitto katsoo, että säästöjen toteutuksessa on turvattava kotoutumisen alkuvaiheen vaikuttavuus. Vaihtoehtoisesti rahoitukseen tulisi liittää vaikuttavuusperusteisia elementtejä (kielitason nousu, siirtymät työ- tai opintopoluille), jotta kunnilla olisi todellinen kannustin turvata koulutuksen laatu ja saatavuus.

Kotoutumisen tavoitteet ja velvoittavuuden lisääminen

Tavoitteiden selkeyttäminen ja kotoutujan vastuun korostaminen voivat lisätä aktiivisuutta, mikäli vastaavat palvelut – kurssipaikat, ohjaus, lastenhoidon järjestelyt, matka- ja tulkkaustuki sekä toimiva aikataulutus – ovat tosiasiallisesti olemassa. Velvoitteiden kiristäminen ilman toimivaa palveluverkkoa voivat kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa kotoutujalle asetetaan vaatimuksia, mutta mahdollisuudet täyttää ne puuttuvat.

Kunnille velvoitteiden kasvu tarkoittaa lisää hallinnollista työtä. Ilman yhteentoimivia tietojärjestelmiä ja riittävää henkilöstöä velvoitteiden tiukentaminen ei lisää vaikuttavuutta, vaan siirtää resursseja varsinaisesta ohjaus- ja opetustyöstä hallinnollisiin tehtäviin.

Alkuvaiheen palveluprosessin muutokset

Prosessien keventäminen ja työnjaon selkeyttäminen voivat vähentää päällekkäisyyksiä, mutta kunnista saadun tiedon mukaan kotoutumissuunnitelman laadinta ja palvelutarpeen arviointi tehdään usein jo nykyisin samanaikaisesti, eikä lisäsäästöjä synny. Kuntien tehtävien vähentäminen jää siten vähäiseksi suhteessa esityksen tavoitteisiin.

Liitto katsoo myös, että monialaisen arvioinnin ja perhekohtaisten tarpeiden tunnistamisen heikentyminen muodostaisi merkittävän riskin: ilman riittävää alkukartoitusta ohjautuminen luku- ja kirjoitustaidon vahvistamiseen, aikuisten perusopetukseen tai muihin palveluihin viivästyy, mikä johtaa pidempiin opiskelu- ja työllistymisaikoihin.

Tekniset täsmennykset – kuten arvioinnin ja testauksen roolien selkeyttäminen sekä viranomaisten väliset tietosiirtymät – ovat myönteisiä, mutta eivät korvaa monialaista otetta tilanteissa, joissa tuen tarve on laaja. Liiton näkemyksen mukaan on varmistettava alueellinen vähimmäistaso alkuvaiheen tunnistamiselle ("kevyt monialainen kartoitus" riskiryhmille) myös silloin, kun velvoitteita kevennetään.

Muut huomiot

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden aikuistumisen tuen yläikärajan laskeminen 25 vuodesta 23:een tulee toteuttaa siirtymävaiheen turvatoimin, jotta opiskelu-, asumis- ja palvelupolut eivät katkea haavoittuvassa elämänvaiheessa.

Liitto pitää myönteisenä tiedolla johtamisen vahvistamista: yhdenmukaistetut arviointikäytännöt ja tarkemmat tiedonsaantioikeudet mahdollistavat kielitason edistymisen, opintojen läpäisyn ja työllistymisen seurannan sekä resurssien kohdentamisen vaikuttavasti.

Liitto huomauttaa, että lakimuutokset vaikeuttavat kotoutumisen palveluiden järjestämistä harvaanasutuilla alueilla ja keskittävät maahanmuuttoa entisestään suuriin kaupunkeihin, millä on haitallisia vaikutuksia segregaatioon ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta.

Kuluvalla hallituskaudella kotoutumisen rahoitukseen ja rakenteisiin on tehty useita suuria muutoksia ja leikkauksia, joiden yhteisvaikutuksia on vaikea arvioida. Kunnille asetettujen lisätehtävien toimeenpanoa hankaloittavat lyhyet siirtymäajat ja samanaikaiset resurssivähennykset.

Kokonaisuutena Varsinais-Suomen liitto korostaa tasapainoa sivistyksellisten oikeuksien ja työelämätaavoitteiden välillä: kielikoulutus, perustaidot ja riittävä ohjaus on turvattava iästä ja elämäntilanteesta riippumatta, jotta uudistuksen taloudelliset ja yhteiskunnalliset tavoitteet voivat toteutua.

Tiainen Miika
Varsinais-Suomen liitto